

# Marek Saj

---

## Doktorat magistra Michała Poniatowskiego

---

Prawo Kanoniczne : kwartalnik prawno-historyczny 55/2, 221-225

---

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej [bazhum.muzhp.pl](http://bazhum.muzhp.pl), gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach  
dozwolonego użytku.

zwyczajnej oraz głosu decydującego rady nadzwyczajnej. Ostatni rozdział, czwarty (ss. 277-302), zatytułowany *Uprawnienia wszystkich przełożonych*, prezentuje wspólne kompetencje przełożonych wszystkich szczebli władzy, począwszy od przełożonego generalnego, a skończywszy na przełożonym wspólnoty miejscowej. Uprawnienia te zostały ujęte w pięć grup zagadnień: administracji, liturgii i dóbr materialnych oraz wyrażenia zgody na wstąpienie współbrata do stowarzyszenia chrześcijańskiego oraz wydalenie z domu zakonnego.

Zakończenie rozprawy stanowi niejako podsumowanie, streszczenie, zbiór wniosków oraz refleksji związanych z jej problematyką. Autor zawarł w nim także pewne wyniki i sugestie wynikające z analizy norm prawnych dotyczących rozważanego zagadnienia, ujmując je w dziesięciu kolejnych punktach.

Recenzenci rozprawy habilitacyjnej ks. dr. Marka Saja zgodnie ocenili, że Autor dobrze i wiernie zrealizował swe zamierzenia badawcze, poddał wnikliwej analizie prawo powszechne oraz prawo własne Zgromadzenia Najświętszego Odkupiciela, udowadniając, że potrafi właściwie je interpretować, a jednocześnie, analizując zagadnienia, potrafi zająć własne stanowisko, proponować rozwiązania i wyciągać wnioski.

Rada Wydziału Prawa Kanonicznego UKSW, biorąc pod uwagę pozytywną ocenę rozprawy habilitacyjnej i całego dorobku naukowego Habilitanta oraz wynik kolokwium habilitacyjnego, podjęła uchwałę w sprawie nadania ks. dr. Markowi Sajowi stopnia naukowego doktora habilitowanego nauk prawnych w zakresie prawa kanonicznego.

*Urszula Nowicka*

## **DOKTORAT MAGISTRA MICHAŁA PONIATOWSKIEGO**

Dnia 3 kwietnia 2012 roku na Wydziale Prawa Kanonicznego Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie odbyła się publiczna obrona pracy doktorskiej p. mgr. Michała Poniatowskiego, absolwenta wyżej wymienionego Wydziału. Doktorant przedłożył Radzie Wydziału rozprawę pt. *Zasada poszanowania wzajemnej niezależności i autonomii Kościoła i państwa w prawie kanonicznym i jej recepcja w konkordatach i konstytucjach współczesnych państw*. Praca doktorska została napisana na Wydziale Prawa Kanonicznego UKSW pod kierunkiem ks. prof. dr. hab. Józefa Krukowskiego. Recenzentami rozprawy byli: ks. prof. KUL dr hab. Mirosław Sitarz z Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II w Lublinie i ks. prof. UKSW

dr hab. Józef Wroceński z Wydziału Prawa Kanonicznego Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie.

Praca p. mgr. Michała Poniatowskiego składa się ze Spisu treści (s. 2-10); Wykazu skrótów (s. 11-13); Wstępu (s. 14-20); Części I: „Geneza zasady poszanowania wzajemnej niezależności i autonomii Kościoła i państwa w dualizmie religijno-politycznym (od starożytności do Soboru Watykańskiego II)” (s. 21-86), a w tym: Rozdziału I: „Przejście od monizmu do dualizmu religijno-politycznego w starożytności chrześcijańskiej” (s. 22-32), Rozdziału II: „Walka o hegemonię między władzą kościelną i władzą państwową w chrześcijańskim cesarstwie w średniowieczu” (s. 33-60), Rozdziału III: „Konfrontacje między suwerennymi podmiotami władzy państwowej i władzy kościelnej w epoce nowożytnej” (s. 61-68), Rozdziału IV: „Pluralizm systemów relacji między państwem a Kościołem w epoce współczesnej” (s. 69-87); Części II: „Zasada poszanowania wzajemnej niezależności i autonomii Kościoła i wspólnoty politycznej na Soborze Watykańskim II” (s. 87-153), a w tym: Rozdziału I: „Zarys prac soborowych nad ustaleniem zasady poszanowania wzajemnej niezależności i autonomii Kościoła i wspólnoty politycznej” (s. 88-97), Rozdziału II: „Racje proklamacji zasady poszanowania wzajemnej niezależności i autonomii Kościoła i wspólnoty politycznej” (s. 98-113), Rozdziału III: „Pojęcie niezależności i autonomii Kościoła i wspólnoty politycznej” (s. 114-144), Rozdziału IV: „Zasada współdziałania między Kościołem i państwem” (s. 145-153); Części III: „Recepcja zasady poszanowania wzajemnej niezależności i autonomii Kościoła i państwa w konkordatach oraz konstytucjach współczesnych państw” (s. 154-199), a w tym: Rozdziału I: „Recepcja zasady poszanowania wzajemnej niezależności i autonomii Kościoła i państwa, łącznie z zasadą współdziałania w konkordatach posoborowych” (s. 155-180), Rozdziału II: „Recepcja zasady poszanowania wzajemnej niezależności i autonomii Kościoła i państwa w konstytucjach współczesnych państw” (s. 181-199); Zakończenia (s. 200-206) oraz z Bibliografii (s. 207-257).

Doktorant w swojej autoprezentacji rozprawy doktorskiej wskazał na kilka podstawowych założeń swoich badań. Na samym początku stwierdził, iż zagadnienie relacji między Kościołem a państwem jest tematem niezwykle ciekawym, wielopłaszczyznowym i zarazem skomplikowanym. Istnieją różne modele tych relacji, spośród których chronologicznie najnowsza i jednocześnie najbardziej złożona jest separacja przyjazna, zwana także skoordynowaną, która opiera się na poszanowaniu zasady wzajemnej niezależności i autonomii Kościoła i państwa, każdego w swojej dziedzinie. Analiza tej zasady jest przedmiotem zainteresowań badawczych pracy doktorskiej. Interpretacja tej zasady nie jest prosta. Zasadniczy problem dotyczy kwestii, czy autonomia i niezależność Kościoła i państwa zależą od woli władzy państwowej lub kościelnej? Pojawia się zatem pytanie o źródła tej zasady. Inne istotne pytanie odnosi się do kwestii: jaki

model relacji Kościoła i państwa pozwala na funkcjonowanie tej zasady w najwyższym stopniu? Problematiczne jest również pytanie: czy zasadę poszanowania wzajemnej niezależności i autonomii Kościoła i państwa, proklamowaną w konkordatach i konstytucjach współczesnych państw, można interpretować z pominięciem jej proveniencji? Warto również odnieść się do problemu powszechności proklamacji tej zasady w konkordatach i konstytucjach współczesnych państw. W tym kontekście jawi się następujące pytanie: czy proklamacja tej zasady ma charakter sporadyczny, anachroniczny czy też znajduje ona szerokie odzwierciedlenie w powyższych aktach normatywnych? Celem pracy jest odpowiedź na powyższe pytania. Konieczne jest zatem ukazanie genezy zasady poszanowania wzajemnej niezależności i autonomii Kościoła i państwa poprzez przedstawienie podstaw tej zasady, a także analizę różnych modeli relacji między Kościołem a państwem przy uwzględnieniu kryterium stopnia zachowania przez powyższe podmioty wzajemnej niezależności i autonomii. Niezbędne jest również ukazanie recepcji tej zasady w konkretnych konkordatach posoborowych oraz konstytucjach współczesnych państw.

Opracowanie tematu Autor oparł przede wszystkim na analizie źródeł prawa należących do różnych systemów – prawa kanonicznego oraz prawa świeckiego, a także literatury przedmiotu. W pracy przeanalizowane zostały, istotne dla podjętego zagadnienia, uchwały soborów powszechnych, w szczególności Soboru Watykańskiego II, oraz dokumenty wybranych papieży. Została również dokonana analiza modelowych aktów normatywnych rangi konstytucyjnej, a także umów międzynarodowych w postaci konkordatów. Zagadnienie zasady poszanowania wzajemnej niezależności i autonomii Kościoła i państwa było już tematem opracowań wielu autorów w literaturze polskiej, jak również zagranicznej. W literaturze prawniczej brakuje jednak szerszego opracowania zasady poszanowania wzajemnej niezależności i autonomii Kościoła i państwa w prawie kanonicznym oraz jej recepcji w konkordatach i konstytucjach współczesnych państw.

Doktorant zaznaczył, że w opracowaniu tematu zastosował metodę historyczno-prawną, dogmatyczno-prawną oraz prawno-porównawczą. W celu przedstawienia całości problematyki praca została podzielona na trzy części, przy zastosowaniu kryteriów historycznych i merytorycznych.

W pierwszej części przedstawiona jest geneza zasady poszanowania wzajemnej niezależności i autonomii Kościoła i państwa w chrześcijańskiej koncepcji dualizmu religijno-politycznego od starożytności do Soboru Watykańskiego II. Ta część pracy jest chronologicznie podzielona na cztery rozdziały. Druga część pracy poświęcona jest proklamacji zasady poszanowania wzajemnej niezależności i autonomii Kościoła i wspólnoty politycznej na Soborze Watykańskim II. Ta część pracy jest podzielona na cztery rozdziały z uwagi na kryterium merytoryczne. Trzecia część zawiera analizę re-

cepcji zasady poszanowania wzajemnej niezależności i autonomii Kościoła i państwa w konkordatach oraz konstytucjach współczesnych państw. Trzecia część pracy jest podzielona na dwa rozdziały z uwagi na kryterium merytoryczne.

Podsumowując swoje badania, Doktorant stwierdził, że analiza konkordatów i konstytucji współczesnych państw skłania do wniosku, iż w wielu państwach nastąpiła recepcja zasady poszanowania wzajemnej niezależności i autonomii Kościoła i państwa. Należy zauważyć, iż uznanie w świeckim porządku prawnym tej zasady związane jest często z uprzednim uznaniem w tym porządku prawnym godności każdej osoby ludzkiej oraz jej prawa do wolności religijnej w aspekcie indywidualnym i instytucjonalnym.

Zgodnie z nauczaniem Soboru Watykańskiego II relacje Kościoła i państwa muszą być dostosowane do okoliczności czasu i miejsca. W praktyce zasada poszanowania wzajemnej niezależności i autonomii Kościoła i państwa jest proklamowana w konkordatach i konstytucjach współczesnych państw *explicite* lub *implicite*. Recepcja zasady poszanowania wzajemnej niezależności i autonomii Kościoła i państwa częścię następuje w konkordatach, które mają bardziej elastyczny charakter, niż w konstytucjach, które nierzadko są nowelizowane raz na kilkadziesiąt lat. Najczęściej zasada ta była proklamowana w państwach Europy Środkowo-Wschodniej oraz Ameryki Łacińskiej. Zawarcie przez Stolicę Apostolską konkordatów posoborowych z ponad 60 państwami świadczy o stopniowej akceptacji w prawie międzynarodowym publicznym przedmiotu konkordatów współczesnych, na którą – poza zasadą wolności religijnej opartej na godności osoby ludzkiej i zasadą współdziałania Kościoła i państwa na rzecz dobra wspólnego – składa się zasada poszanowania wzajemnej niezależności i autonomii Kościoła i państwa. Wobec proklamacji tej zasady w wielu konkordatach oraz konstytucjach współczesnych państw stała się ona częścią prawa międzynarodowego publicznego i prawa konstytucyjnego. Dla właściwego zrozumienia zasady poszanowania wzajemnej niezależności i autonomii Kościoła i państwa niezbędna jest interpretacja z uwzględnieniem jej proveniencji i międzynarodowego charakteru prawnego. Interpretacja, która pomija dorobek nauczania Soboru Watykańskiego II o charakterze prawnonaturalnym, jest niepełna i może prowadzić do błędnych konkluzji. Z tych względów nie można tej zasady utożsamiać wprost z wieloznacznymi pojęciami: „separacja”, „rozdział” czy „laickość”. Zasada ta odpowiada natomiast modelowi separacji przyjaznej, zwanej skoordynowaną. Proklamacja zasady poszanowania wzajemnej niezależności i autonomii Kościoła i państwa w konkordatach i konstytucjach współczesnych państw miała i ma znaczny wpływ na prawidłowe funkcjonowanie systemu demokratycznych państw prawnych. Należy ją uznać za doniosłe osiągnięcie współczesnej kultury prawnej.

Obydwaj recenzenci wskazali zarówno pozytywne, jak i negatywne aspekty dysertacji p. mgr. Michała Poniatońskiego i w końcowych wnioskach ocenili ją jako odpowiadającą wymogom stawianym przez prawo rozprawie doktorskiej, tak pod względem merytorycznym, jak i formalnym. Podkreślili też, że Autor dobrze zrealizował swe badawcze zamierzenia.

Rada Wydziału Prawa Kanonicznego UKSW, biorąc pod uwagę wyniki egzaminu doktorskiego, walor naukowy przedłożonej pracy właściwy rozprawom doktorskim, opinie recenzentów oraz pozytywny wynik obrony, nadała p. mgr. Michałowi Poniatońskiemu stopień naukowy doktora nauk prawnych w zakresie prawa kanonicznego.

*o. Marek Saj CSSR*